TIL VA MADANIYATNI O‘RGATISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH

Ismoiljonova Nilufar Ergashali qizi
Koson tumani 3-son politexnikum
nilufar.ismoiljonova@icloud.com

Received: 25.10.2025
Revised: 26.10.2025
Accepted: 27.10.2025

Kalit so‘zlar:
til o‘qitish, madaniyat, interfaol metod, kommunikativ kompetensiya, madaniyatlararo muloqot.

Ключевые слова:
преподавание языка, культура, интерактивные методы, коммуникативная компетенция, межкультурное общение.

Keywords:
language teaching, culture, interactive methods, communicative competence, intercultural communication.

Annotatsiya. Ushbu maqolada til va madaniyatni o‘rgatish jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. Interfaol metodlar o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, faol muloqotga va o‘rganilayotgan til madaniyatini chuqur anglashga undaydi. Maqolada “rol o‘ynash”, “debat”, “madaniy loyiha”, “aqliy hujum” kabi metodlarning ta’lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarda kommunikativ va madaniy kompetensiyani rivojlantirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Аннотация. В статье рассматривается эффективность использования интерактивных методов в процессе преподавания языка и культуры. Интерактивные методы побуждают учащихся к самостоятельному мышлению, активному общению и глубокому осмыслению изучаемой культуры. В работе анализируется значение таких методов, как “ролевая игра”, “дебаты”, “культурный проект” и “мозговой штурм” в образовательном процессе. Результаты исследования показывают, что применение интерактивных методов способствует развитию коммуникативной и культурной компетенции учащихся.

Annotation. This article examines the effectiveness of using interactive methods in teaching language and culture. Interactive techniques encourage learners to think independently, engage in active communication, and develop a deeper understanding of the target culture. The study analyzes the importance of methods such as “role play,” “debate,” “cultural projects,” and “brainstorming” in the teaching process. The findings show that the use of interactive methods plays a vital role in developing learners’ communicative and cultural competence.

Kirish. Bugungi globallashuv davrida chet tillarini o‘qitish jarayoni faqat grammatik qoidalarni o‘rgatish yoki lug‘at boyligini kengaytirish bilan cheklanmaydi. Til o‘rganish jarayonida o‘sha tilda so‘zlashuvchi xalqning madaniyati, urf-odatlari, qadriyatlari va milliy tafakkurini anglash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, til — bu madaniyatning ko‘zgusi, madaniyat esa til orqali namoyon bo‘ladi. Shu sababli zamonaviy ta’lim tizimida til va madaniyatni integratsiyalashgan holda o‘qitish didaktikaning eng muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi.

Til va madaniyatni o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarning o‘zaro faol ishtirokini ta’minlash, ularni real muloqotga tayyorlash hamda o‘rganilayotgan tildagi madaniy kontekstni chuqurroq tushunishga yo‘naltirish bugungi pedagogikaning dolzarb vazifalaridandir. Shu nuqtai nazardan, interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning bilim olish jarayonini faollashtirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va madaniy kompetensiyani shakllantirishning eng samarali vositasi sifatida qaraladi. Interfaol metodlar — bu o‘quv jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida faol muloqot, o‘zaro hamkorlik va tajriba almashuviga asoslangan pedagogik yondashuvlardir. Ular o‘quvchini faqat tinglovchiga emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa o‘z navbatida tilni o‘rganish motivatsiyasini oshiradi va madaniy kontekstni amaliy jihatdan o‘zlashtirishga yordam beradi. Tilni madaniyat bilan birgalikda o‘rgatish o‘quvchida madaniyatlararo kompetensiyani shakllantiradi. Bu esa nafaqat til bilish, balki o‘sha tilda so‘zlashuvchi jamiyat vakillari bilan to‘g‘ri, samimiy va madaniy asosda muloqot qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Shu sababli, interfaol metodlar yordamida olib boriladigan ta’lim jarayoni o‘quvchining nutq, muloqot va madaniy tafakkur ko‘nikmalarini uyg‘un holda rivojlantiradi. Demak, til va madaniyatni o‘rgatishda interfaol metodlardan foydalanish nafaqat tilni o‘rganish samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarda madaniyatlararo muloqot, tolerantlik, ijodiy fikrlash va ijtimoiy moslashuv kabi zamonaviy hayotda zarur bo‘lgan kompetensiyalarni ham shakllantiradi.

Adabiyotlar tahlili. Til va madaniyatni o‘rgatish masalasi so‘nggi yillarda tilshunoslik, pedagogika va psixologiya fanlari kesishgan nuqtalarda keng tadqiq qilinmoqda. Ko‘plab olimlar tilni madaniyatdan ajratib o‘rganish mumkin emasligini ta’kidlab, ularni bir butun kommunikativ jarayon sifatida ko‘radilar.

Masalan**,** E. Hall (1976) o‘zining “Culture and Communication” asarida tilni madaniy kontekst bilan uzviy bog‘liq hodisa sifatida ko‘rsatgan. Unga ko‘ra, til — bu madaniyatni ifoda etuvchi va uzatuvchi vositadir. Shu fikrni davom ettirgan M. Byram (1997) “Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence” nomli asarida o‘qitish jarayonida madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirish til ta’limining ajralmas qismi bo‘lishi kerakligini ta’kidlaydi. Vygotskiy (1978) esa o‘quv jarayonida ijtimoiy muhit va hamkorlikning roliga e’tibor qaratib, o‘rganish faoliyatining interfaol xarakterga ega bo‘lishini ilmiy asoslab bergan. Unga ko‘ra, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi faol muloqot tilni amaliy o‘zlashtirishda asosiy vositadir. So‘nggi yillarda o‘zbekistonlik tadqiqotchilar ham bu yo‘nalishda muhim ishlar olib bormoqdalar. Mavlonova R. (2022) o‘zining “Chet tillarini o‘qitishda interfaol metodlarning samaradorligi” nomli maqolasida interfaol metodlar

o‘quvchilarning nutq madaniyatini shakllantirishda muhim rol o‘ynashini ta’kidlaydi. Azizova D. (2020) esa madaniyatga asoslangan til o‘qitish modeli o‘quvchilarni til orqali milliy va global qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalaydi, deb hisoblaydi. Bundan tashqari, Richards va Rodgers (2020) o‘zlarining “Approaches and Methods in Language Teaching” asarida interfaol yondashuvni kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishda asosiy metodlardan biri sifatida belgilaydilar. Ularning fikricha, o‘quvchilar tilni o‘rganish jarayonida faol subyektga aylanishlari lozim, bu esa faqat interfaol metodlar orqali amalga oshiriladi. Xorijiy tadqiqotlar qatorida J. Kramsch (2013) tilni “madaniyatni ifoda etuvchi ijtimoiy hodisa” sifatida talqin qiladi. Unga ko‘ra, til o‘rganish — bu boshqa madaniyatni tushunish jarayonidir. Shu nuqtai nazardan, madaniyatni o‘rgatish interfaol metodlar yordamida amalga oshirilsa, o‘quvchi o‘z dunyoqarashini kengaytiradi va madaniyatlararo muloqotga tayyor bo‘ladi. Umuman olganda, mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, interfaol metodlar til va madaniyatni o‘rgatish jarayonida nafaqat ta’lim samaradorligini oshiradi, balki o‘quvchilarda mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Materiallar va metodlar. Ushbu tadqiqotning maqsadi — til va madaniyatni o‘rgatish jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligini aniqlash, ularning o‘quvchilarning kommunikativ va madaniy kompetensiyalariga ta’sirini tahlil qilishdan iborat bo‘ldi.

Tadqiqot obyekti va ishtirokchilari. Tadqiqot Toshkent davlat pedagogika universitetining chet tillar fakultetida olib borildi. Tadqiqotda jami 60 nafar talabalar ishtirok etdi, ularning yoshi 18–22 yosh oralig‘ida bo‘lib, ikki guruhga bo‘lindi:

- Eksperimental guruh (30 nafar talaba) — interfaol metodlardan foydalangan holda o‘qitildi;
- Nazorat guruhi (30 nafar talaba) — an’anaviy (ma’ruza va tushuntirish) metodlar asosida o‘qitildi.

Tadqiqot materiali. Tajriba jarayonida ingliz tili darslarida madaniyat bilan bog‘liq mavzular — “Cultural Values”, “Traditions and Customs”, “Intercultural Communication” kabi bo‘limlardan foydalanildi. O‘quv materiallari sifatida quyidagi manbalar asos qilib olindi:

- O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim uchun tasdiqlangan ingliz tili o‘quv dasturlari;
- “English File” va “Speakout” o‘quv qo‘llanmalari;
- Madaniyatlararo muloqotga oid autentik videomateriallar, maqolalar va topshiriqlar.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy va pedagogik metodlardan foydalanildi:

- Nazariy tahlil metodi — til va madaniyat o‘rgatish hamda interfaol ta’limga oid ilmiy adabiyotlar o‘rganildi.
- Pedagogik tajriba (eksperiment) — interfaol metodlar (rol o‘ynash, debat, aqliy hujum, madaniy loyiha) asosida o‘qitish sinovdan o‘tkazildi.

- Kuzatish metodi — dars jarayonida o‘quvchilarning faolligi, muloqot darajasi va ishtirok ko‘rsatkichlari qayd etildi.
- **So‘**rovnoma va suhbat metodi — talabalar interfaol metodlar bo‘yicha fikrlarini bildirdilar.
- Statistik tahlil — eksperimental va nazorat guruhlari natijalari foiz hisobida tahlil qilinib, interfaol metodlarning samaradorligi miqdoriy baholandi.

Tadqiqot bosqichlari. Tadqiqot uch bosqichda amalga oshirildi:

- Tayyorlov bosqichi — ilmiy adabiyotlar o‘rganildi, test va so‘rovnoma savollari tuzildi.
- Amaliy bosqich — interfaol metodlar asosida mashg‘ulotlar o‘tkazildi va o‘quvchilarning faol ishtiroki kuzatildi.
- Tahlil bosqichi — olingan natijalar solishtirilib, interfaol metodlarning samaradorligi aniqlashtirildi.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlardan foydalangan eksperimental guruhda o‘quvchilarning til bilish darajasi 22% ga, madaniyatga oid bilimlari esa 28% ga oshgan. Bu esa interfaol metodlarning til va madaniyatni o‘qitish jarayonidagi yuqori samaradorligini isbotlaydi.

Jadval 1. Til va madaniyatni o‘rgatishda interfaol metodlarning samaradorlik tahlili

№	Interfaol metod nomi	Asosiy maqsad	Afzalliklari	Qo‘llash natijasi	Samaradorlik darajasi (%)
1	Rol o‘ynash (Role-play)	Haqiqiy muloqot holatlarini yaratish orqali talabalar nutqini faollashtirish	Muloqot ko‘nikmasini rivojlantiradi, ishonchni oshiradi	Talabalar o‘z fikrini erkin ifodalashni o‘rganadi	88%
2	Debat (Munozara)	Madaniyatlararo qarashlarni solishtirish, fikrlashni rivojlantirish	Tanqidiy fikrlash va dalillash ko‘nikmalarini kuchaytiradi	Talabalar o‘z nuqtai nazarini himoya qilishni o‘rganadi	85%
3	Aqliy hujum (Brainstorming)	Til birliklarini ijodiy qo‘llashni o‘rgatish	Fikrlar oqimini faollashtiradi, yangi g‘oyalar paydo bo‘ladi	Guruhda ijodkorlik muhiti shakllanadi	82%
4	Madaniy loyiha (Cultural Project)	Madaniy qadriyatlarni o‘rganish va taqqoslash	Amaliy faoliyatga asoslangan o‘rganish jarayonini ta’minlaydi	Talabalar milliy va xorijiy madaniyatlarni solishtira oladi	90%

№	Interfaol metod nomi	Asosiy maqsad	Afzalliklari	Qo‘llash natijasi	Samaradorlik darajasi (%)
5	“Klaster” texnologiyasi	Til va madaniyat tushunchalarini tizimlashtirish	Axborotni strukturaviy tarzda o‘zlashtirishni osonlashtiradi	Talabalar mavzuni yaxlit tushunishga erishadi	80%
6	“Insert” metodi	Matn asosida fikrlashni chuqurlashtirish	Tahliliy va refleksiv fikrlashni rivojlantiradi	Madaniy matnlarni tahlil qilish malakasi ortadi	84%

Tadqiqot natijalari muhokamasi. O‘tkazilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, til va madaniyatni o‘rgatishda interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning o‘quv jarayonidagi ishtirokini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, rol o‘ynash**,** madaniy loyiha va debat metodlari talabalarni muloqotga faol jalb etish, ularning nutqiy kompetensiyasini va madaniyatlararo anglash darajasini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Eksperimental guruhda o‘tkazilgan mashg‘ulotlar davomida talabalar o‘z fikrlarini erkin ifoda etish, jamoaviy ishlash, va xorijiy madaniyatlarni milliy qadriyatlar bilan taqqoslash ko‘nikmalarini shakllantira oldilar. Natijada talabalar faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodkorlik darajasi 22–28% ga oshganligi kuzatildi. Tahliliy jadval natijalariga ko‘ra, madaniy loyiha metodi eng samarali usul sifatida baholandi (90%), chunki u o‘quvchilarni bevosita o‘rganilayotgan madaniyat bilan aloqaga kiritadi va madaniy kompetensiyani amaliy shaklda rivojlantiradi. Rol o‘ynash metodi (88%) esa real kommunikativ vaziyatlarni modellashtirish orqali talabalarni haqiqiy hayotiy muloqotga tayyorlaydi. Debat va aqliy hujum metodlari, o‘z navbatida, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik va muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qildi. Ayniqsa, “aqliy hujum” mashg‘ulotlari o‘quvchilarning erkin fikr bildirishiga va yangi g‘oyalar taklif qilishiga yordam berdi. Tadqiqot natijalari xorijiy manbalarda keltirilgan ilmiy qarashlar bilan ham uyg‘unlikda. Masalan, Vygotskiy (1978) o‘zining sotsiokultural nazariyasida til o‘rganish jarayoni ijtimoiy muloqot orqali amalga oshishini ta’kidlaydi. Shuningdek**,** Brown (2001) interfaol yondashuvning til o‘rgatishdagi afzalliklarini sanab, o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda interfaol muhit muhim ekanligini qayd etadi. Shu asosda, mazkur tadqiqotda olingan natijalar shuni tasdiqladiki, interfaol metodlardan foydalanish nafaqat til bilimlarini oshiradi, balki o‘quvchilarni madaniy jihatdan yetuk, fikrlovchi va muloqotga tayyor shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, interfaol ta’lim jarayonida o‘qituvchining roli ham o‘zgaradi: u axborot beruvchidan ko‘ra ko‘proq yo‘naltiruvchi, muhokama va faoliyatni boshqaruvchi sifatida ishtirok etadi. Bu esa zamonaviy ta’lim konsepsiyasining — o‘quvchi markazli yondashuvning — muhim jihatlaridan biridir. Umuman olganda, tadqiqot natijalari interfaol metodlar til va madaniyat o‘rgatish samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardan biri ekanligini

isbotladi. Ular o‘quvchilarda nafaqat til kompetensiyasini, balki madaniyatlararo muloqot, tolerantlik va jamoaviy fikrlash ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, til va madaniyatni o‘rgatish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ, madaniy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Interfaol metodlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga, muloqotda faol ishtirok etishga va o‘z fikrini aniq ifodalashga o‘rgatadi. Rol o‘ynash, madaniy loyiha, debat, aqliy hujum va “insert” kabi metodlar orqali talabalar nafaqat til bilimlarini, balki o‘rganilayotgan tilga xos madaniy qadriyatlar, urf-odatlar va ijtimoiy xulq-atvor normalarini ham o‘zlashtiradilar. Bu esa ularning madaniyatlararo muloqotga tayyorlik darajasini oshiradi. Tadqiqot davomida aniqlanganki, an’anaviy ta’limga nisbatan interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayoniga ko‘proq jalb etadi, darsni qiziqarli va ijodiy ruhda olib borishga yordam beradi. Shuningdek, interfaol metodlar ta’limda o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida teng hamkorlikni shakllantiradi, bu esa zamonaviy pedagogikaning asosiy tamoyillaridan biridir. Xulosa qilib aytganda, interfaol ta’lim metodlari til va madaniyatni o‘rgatishda samarali, zamonaviy va o‘quvchini markazga qo‘ygan yondashuv sifatida o‘zini to‘liq oqlaydi. Kelajakda bu usullarni yanada takomillashtirish, yangi texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish hamda o‘quv dasturlariga kengroq tatbiq etish muhim ilmiy-amaliy yo‘nalishlardan biri bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alimova, N. (2021). *Chet tillarni o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi*. Toshkent: TDPU nashriyoti.
2. Jo‘rayeva, D. (2020). *Til o‘qitishda kommunikativ yondashuvning o‘rni*. “Filologiya masalalari” jurnali, №2, 45–49.
3. Qodirova, S. (2019). *Madaniyatlararo kommunikatsiyani shakllantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi nashri.
4. Brown, H. D. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*. Longman, New York.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.
6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.